



Omvisning i utstillingen *En fotohistorie*. Foto: Arne Langleite

ÅRSBERETNING 2009

1. INNLEDNING OG SAMMENDRAG

Preus museum er det nasjonale museet for fotografi og skal dekke de kunstneriske, kulturhistoriske og tekniske sidene ved fotografiet. Museet ble opprettet ved Stortingsproposisjon nr. 56 (1993-94) «Skiping av eit nasjonalt fotomuseum» og er organisert som en privat stiftelse med ansvar for statens samlinger. Museet er siden 2001 lokalisert til Magasin A og «Det hvite hus» på Karljohansvern i Horten. En liten del av samlingen er magasinert på KomMA (Kompetansesenter for museum og arkiv) i Sandefjord.

Økonomisk situasjon

Preus museum har kontinuerlig drift og er åpent for publikum hele året. Museet har en bred virksomhet innen områdene innsamling, bevaring, forskning og formidling. Museet og de ansatte er tariffbundet.

Preus museum mottok i 2009 kr 9 158 000 i ordinært driftstilskudd fra Kultur- og kirkedepartementet og fikk dermed en økning i statstilskuddet på kr 386 000. Av dette er kr 289 000 benyttet til innkjøp til samlingen. Museets egeninntekt omfatter både salgsinntekter og støtte fra offentlige og private fond. Disse inntektene gikk opp fra kr 1 215 000 i 2008 til kr 1 410 000 i 2009. Lønnsutgiftene økte fra kr 5 241 000 i 2008 til kr 5 743 000 i 2009. Økningen i lønnskostnadene skyldes bl.a. prosjektstilling, endring av lønsplassering på direktørstillingen etter nyansettelse og økte pensjonskostnader. Museets regnskap for 2009 er revidert av revisor og viser et årsoverskudd på kr 37 269 (2008: årunderskudd på kr 84 913). Den disponible egenkapitalen pr 31.12.2009 utgjør etter dette kr 121 020.

Preus museum har i 2009 ikke tatt opp lån eller driftskreditt og ber ikke om midler til gjeldssanering.

Museet dekker transport og utbetaler utstillingsvederlag for norske kunstnere. Ved produksjon av nye verk kan museet etter avtale med kunstneren dekke produksjonsutgifter i stedet for vederlag.

Regnskapet er avlagt under forutsetning av fortsatt drift. I stedet for utstillingsvederlag til utstillingen "Kunsten å falle" ble det inngått avtale med de fleste kunstnerne om innkjøp til samlingen.

Administrative forhold

Våren 2009 sa direktøren opp sin stilling ved museet. Styret opprettet et ansettelsesutvalg og engasjerte rekrutteringsfirmaet De4 til å bistå i ansettelse av ny direktør. De4 gjennomførte både annonsert rekruttering og aktivt søk i markedet. 8 søkere meldte seg til stillingen.

Direktør Jonas Ekeberg sluttet 31. juli 2009. Administrasjonsleder Astrid Roberg var konstituert direktør i august. Ingrid Nilsson ble ansatt som ny direktør og tiltrådte stillingen 1. september 2009. Hun kom fra stillingen som sjef for fotoenheten ved Malmø Museer (SE).

På grunn av direktørskifte ble ikke virksomhetsplanen revidert i 2009. Det ble laget arkivplan.

Museets vedtekter ble vedtatt av styret 8. mars 1995 og godkjent av Kulturdepartementet 13. mars 1996, sist endret i desember 2009 p.g.a. ansatterepresentant. Endringen ble godkjent i KKD og styret.

Preus museum er ansvarlig for å behandle fotografi og fotografisk utstyr i henhold til Lov om Kulturminners § 23 Forskrift om utførsel og innførsel av kulturminner fra 1. januar 2007 som ble endret fra 1. april 2009. Det kom ingen søknader om utførsel av fotografiske kulturminner under året.

Museet er en konsolidert enhet innenfor det nasjonale museumsnettverket og leder ABM-nettverk for fotografi. Preus museum er medlem av blant annet følgende nettverk og organisasjoner: Nettverk for bevaring og formidling av kulturhistorisk fotografi (ledet av Preus museum), Kunstnettverket (ledet av Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design), Kontaktmøtet for nasjonale fotobevaringsinstitusjoner, Norges Museumsforbund, ICOM og Handels- og Servicenæringens hovedorganisasjon.

I 2009 valgte Preus museums venner og Norsk Fotohistorisk Forening å forene krefter i en organisasjon som fikk navnet Norsk Fotohistorisk Forening – Preus museums venner. Foreningen arbeider for økt kunnskap om og interesse for fotohistorie i videste forstand. Sentrale oppgaver er å styrke interessen for fotohistorie og fotohistorisk forskning i Norge, og å virke for at fotohistorisk materiale blir tatt vare på og gjort tilgjengelig. Foreningen skal bidra til å fremme de kulturhistoriske, kunstneriske og tekniske sidene ved fotografien, bl.a. gjennom å fungere som venneforening for Preus museum. Preus museum er sekretariat for foreningen og direktøren er styremedlem. Foreningen hadde 240 betalende medlemmer i 2009.

Preus museum ble IA-bedrift i september 2009. Museet er medlem bl.a. i Norges Museumsforbund, ICOM og Handels- og Servicenæringens hovedorganisasjon.

Museet hadde i 2009 13 fast ansatte, fordelt på til sammen 9,52 årsverk. I tillegg kommer innleid hjelp og praktikanter. Totalt hadde museet i 2009 11,19 årsverk hvorav 8,51 kvinnelige og 2,68 mannlige. Museet tar sikte på en likeverdig fordeling mellom kjønnene. Mulighet for faglig utvikling og tilpasset arbeidstid tilstrebes. Det har vært noe økende sykefravær i 2009. Deler av staben har til tider hatt i overkant høy arbeidsbelastning. Det har ikke forekommet arbeidsskader. Museet har verneombud.

Oppfølging av HMS-undersøkelsen gjennomført i 2008 ble i hovedtrekk utsatt til ny direktør var på plass. Dette ble vedtatt av et utvalg bestående av direktør, verneombud og fagforeningsrepresentanter. Preus museum har godkjente utslipps- og renovasjonsforhold og er ikke involvert i produksjon som forurensar det ytre miljø. Museet har utarbeidet en øvelses- og opplæringsplan for brannvern, og har en tilfredsstillende rutine når det gjelder sikkerhet.

Museets var organisert i 3 arbeidsgrupper: Administrasjon, samling og utstilling.

Styrets arbeid

Stiftelsen Preus museum har et styre på seks medlemmer som øverste myndighet. Styret har tre varamedlemmer. Fra 2009 har ansattes representant samme rettigheter og plikter som øvrige styremedlemmer.

Fem styremedlemmer og to varamedlemmer oppnevnes av Kultur- og kirkedepartementet. De ansatte velger ansattrepresentant med varamedlem.

Styret er oppnevnt frem til 31.12.09. Styrets sammensetning: Torill Rambjør (styreleder), Rune Høiseth, Bente Molvig, Lisabet Risa, Einar Petterson, Eivor Winther Sunesen (varamedlem) og Anne Jorun Kjær (varamedlem). Monika Sjøe var de ansattes representant (vara: Jens Gold). Styret hadde 9 møter i 2009 hvorav 3 møter var ekstraordinære. I tillegg hadde styrets ansettelsesutvalg 8 møter.

2. STRATEGIER FOR EN AKTIV SAMFUNNSROLLE

Preus museums hovedoppgave er å spre kunnskap om og forståelse for fotografiet som medium i dagens samfunn. Dette er viktig fordi fotografi på alle plan og i alle sammenhenger bidrar til å forme vår forståelse av oss selv og omverdenen.

Med det utgangspunkt har Preus museum planlagt utstillinger og annen virksomhet i 2009. Det ble vist 6 forskjellige utstillinger med like mange forskjellige måter å forholde seg til fotografiet på, der "Ingrid Book og Carina Hedén. Stedene selv..." presenterte kunstneriske prosjekter som diskuterte spørsmål rundt politiske og private rom, og der Marius Engh viste fotografier av historisk militærarkitektur og maktens forvitring. I "ReGeneration" ble et bredt spekter av verdens unge fotokunstnere presentert og i "Kunsten å falle" ble det synliggjort et ignorert kapittel av nyere norsk kunstproduksjon med fotografi både som dokumentar og som aktiv deltaker i en Performance eller Happening i perioden 1966-2007.

Ved gjenåpningen av basisutstillingen "En fotohistorie" er publikum gitt mulighet til å få et innblikk i den tekniske og industrielle utviklingen som radikalt har forandret bildeproduksjonen fra dyre unika prosesser som daguerreotypiet til flyktige selvpresentasjoner via mobilkamera på internett. Dette er en viktig utstilling som er basen når det gjelder fotohistorie i museets formidlingsvirksomhet.

Også gjennom åpne og inkluderende arrangementer som Supersøndager, Fotografiets dag, Fotofærderen i forbindelse med den årlige Færderseilasen (som har målområdet utenfor Preus museum) og samarbeid om Julemarkedet på Karljohansvern viser museet sin aktive samfunnsrolle.

Fotografiets dag er et samarbeidsprosjekt med de norske fotograforganisasjonene, og er et ledd i museets satsning på en større kontaktflate mot de ulike fotomiljøene. Arrangementet er fullpakket med utendørs utstillinger, fotokonkurranser, brukmarked, konsert, servering, egne aktiviteter for barna og foredrag.

Museet la også i 2009 til rette for tilbud til skoleklasser og påtok seg å påkoste buss, som i tidligere år, for lokale skoleklasser som ikke på egen hånd kan besøke museet, enten på grunn av avstanden eller på grunn av manglende økonomi.

3. INNSAMLING

Museet fikk 64 aksjoner i 2009. Av dette var 21 gaver og 33 innkjøp. Den største enkeltgaven kom i forbindelse med Kodak Norges nedleggelse og overflytting til Sverige som tilførte museet 66 kameraer, diverse bruksanvisninger, film og tilleggsutstyr. Årets tilfang utgjør til sammen 182 kameraer og annet tilleggsutstyr, 59 bøker og bruksanvisninger og 345 fotografier (i alt 127 fotografier fra før 1945 og 218 etter).

Museet hadde 1 utlån i 2009.

Se vedlegg 1 for en fullstendig oversikt over tilvekst og utlån i 2009.

Siden Preus museums samling av fotografi er en eksempelsamling som for en stor del er fokusert på det estetiske feltet innenfor fotohistorien, ble det bestemt at man skulle benytte utstillingsprosjektet "Kunsten å falle" i 2009 til å bygge opp en eksempelsamling av fotografi som dokumentar eller ledd i performance og prosesskunst fra 1966-2007. I den forbindelse ble det kjøpt inn 165 fotografier fra 30 fotografer og kunstnere. Innkjøpene beløp seg på til sammen kr. 384.370 hvorav kr. 160.950 ble overført fra 2008.

Arbeidet med en ny innsamlingsplan ble påbegynt på slutten av året. Denne skal være ferdig før sommeren 2010 og gi fagpersonalet et hjelpeverktøy for videreutviklingen av samlingene. Ettersom det ikke finns noen konservator ansatt for den tekniske delen av samlingen, har det i liten grad har det vært aktive innkjøp fra museets side til denne delen de siste årene og som en kan se over er tilfanget her stort sett gaver.

Biblioteket

Bibliotekets tilvekst i 2009 var 376 bind (2008: 183). Av dette utgjorde 258 bind gaver og bytteforbindelser. Det ble abonnert på, eller mottatt som gave 45 tidsskrifter i løpende tilvekst (2008: 48).

Frem til gjenåpningen av Sverre Fehns museumsinnredning og utstillingen "En fotohistorie" i november ble det i bibliotekets montre vist kameraer og andre gjenstander fra teknisk samling. Deretter ble det laget utstilling med bøker, brosjyrer, bruksanvisninger etc. relatert til museets nye basisutstilling. Biblioteket ble holdt åpent og faglig bemannet under årets Supersøndager og under utstillingsåpningene.

Biblioteket hadde også i 2009 hånd om Fotonettverkets presentasjon på Kulturnett.no i samarbeid med ABM-utvikling. Arbeidet med å oppdatere Fotografregisteret ble videreført som i tidligere år.

Samlingsforvaltning

Museet arbeider etter en bevaringsplan som har til hensikt å sikre langsiktig god bevaring og tilgjengelighet for samlingen. Planen er viktig bl.a. for planleggingen av en intern og ekstern utvidelse av museets magasinkapasitet. Planen ble evaluert i 2009.

Et samarbeid med KomMA - Kompetansesenter for museum og arkiv, er blitt innledet med en prøveflytting der intensjon er å flytte og leie magasinarealer for ett par hundre store monterte fotografiske verk samt store kameraer i 2010.

En sommer med varierende temperatur ga høye svingninger i temperaturen på loftet og førte til at klimaanlegget sviktet, noe som museet og museets styre ser svært alvorlig på. Det er flere faktorer som førte til en svikt i klimaanlegget. Underdimensjonering og dårlig vedlikehold pga. dissens om driftsavtalen er to faktorer som har spilt inn. I tillegg til leie av ekstern magasinkapasitet har Preus museum et stort behov for å utvide magasinkapasiteten lokalt. Museet har en intensjonsavtale med Forsvarsbygg om å leie det såkalte Torpedoverkstedet på Karljohansvern som ble fristilt i juli 2009. Her kan nye magasiner kombineres med verksteder og et nytt galleri på en optimal måte. Avtalen utgår ved utgangen av mars 2010. Museet var høsten 2009 i møte med KKD og orienterte både om sviktende klimaanlegg og behovet for utvidelse av museet i Torpedoverkstedet.

I den tekniske samlingen ble det arbeidet med å reorganisere den såkalte «Gavesamlingen» fra det opprinnelige Preus Fotomuseum. Samlingen består av gaver fra privatpersoner og omfatter diverse kameraer og annet fotoutstyr.

Konserveringsavdelingen

Oppbyggingen av konserveringsavdelingen ble slutført vinteren 2008–2009. Avdelingen arrangerte i 2009 en fire dagers workshop (9. – 12. juni) om identifisering og bevaring av analoge fotografiske - og digitale materialer. Mogens S. Koch, lærer ved konservatorskolen ved det Kongelige Danske Kunstakademiet København, var årets gjesteforedragsholder.

Avdelingen hadde om vinteren en praktikant fra konservatorskolen ved Universitet Pardubice i Tsjekia og om sommeren den første norske praktikant fra konservatorskolen ved Universitet i Oslo. Begge praktikantene arbeidet sammen med museets fotokonservator på flere store bevaringsprosjekter, blant annet

- nedfrysing av det sårbare Karl Johans gate 20 acetat negativ samling for å effektivt forebygge nedbrytningen;
- omemballering og magasinering av fotografiske verk og fototekniske gjenstander fra Preus tekniske samling, Prof. Dr. Narath's fotografiske samling og av Oslo Kamera Klubbs negativarkiv;
- rensing/magasinerings av historiske kamera og tidlig spillefilm utstyr fra det fototekniske samlingen;
- restaurering og emballering av fotografiske album fra 1800-tallet fra museets omfattende albumsamling;
- restaurering og konservering av vitenskapelige fotografier fra 1800-tallet fra Prof. Dr. Narath's fotografiske samling og Preus museum fotografiske samling.
-

I 2009 utførte avdelingen 2 eksterne konserveringsprosjekter/rådgivningsprosjekter; Norsk Teknisk Museum – Knudsen samlingen og Munch museet – utstilling av original fotografier av Edvard Munch i Centre Pompidou (Paris 2010). I tillegg bidro museets konservator som sensor for en masteroppgave i fotokonserveringsfag ved Konservatorskolen ved det Kongelige Danske Kunstakademiet i København.

5. FORSKNING

Museet har ingen forskerstilling. Forskning er tidkrevende og først synlig etter lengre tid. Det er ingen tvil om at det med en liten stab og mange oppgaver blir liten tid til forskning. Grunnforskning er allikevel nødvendig ved egenproduserte utstillinger med katalog. I 2009 gjaldt dette utstillingene "Ingrid Book og Carina Hedén. Stedene selv – Fotografiske arbeider 1988-2008" og "Kunsten å falle. Norsk performance og Prosesskunst 1966-2007". Det ble også produsert katalog til utstillingene "Positions in Nordic Photography – Miriam Bäckström" og "Changing Images – Joachim Koester", utstillingene vist på museet i 2007.

Det er også et element av grunnforskning involvert i arbeidet med museets samlinger. Først og fremst når det gjelder billedsamlingen og bildenes proveniens har det vært nødvendig å gjennomgå litteratur og arkivet til tidligere Preus Fotomuseum (jfr. Samlingsforvaltning).

Som et resultat av gjennomgangen av museets store samling av internasjonalt og norsk malerisk fotografi (Piktorialisme) fra omkring 1900 skrev museets konservator den vitenskapelige artikkelen "Tradisjon og fornyelse i kunstnerisk fotografi omkring 1900" som ble publisert i *Kunst og Kultur* nr. 3, 2009, s. 118-135.

I samband med gjennomgangen og restaureringen av deler av Narath samlingen publiserte museets fotokonservator artikkelen "Photograph conservation activities at the Preus Museum in Norway – Early Scientific Photography from the Prof. Albert Narath Collection at Preus Museum", *ICOM Newsletter*, November 2009.

Museets fotoarkivar sto for "Digitalisering av fotosamlinger", *ABM-skrift* # 55, 2009, revidert utgave av #1, 2003.

Internasjonalt samarbeid

Preus museum har siden våren 2009 vært samarbeidspartner med Institute of Art History, Academy of Science of the Czech Republic i Praha om prosjektet *Resurrected Treasure*. Prosjektet, som omfatter en samling på ca. 60.000 fotografier bygget opp av tidligere instituttsledere, skal føre til en katalogisert oversikt over samlingen, bevaringsmessig bedre forhold, og til kunnskap om hvordan man tar vare på liknende samlinger. Museets fotokonservator, konservator og fotoarkivar var i Praha i to uker i oktober for både å foreta en tilstandsvurdering med en tilstandsrapport, holde en ukes workshop for de involverte, og et symposium der man både presenterte hvordan man bevarte og digitaliserte samlinger i Norge og diskuterte hva som var å anbefale for denne konkrete samlingen. Samarbeidet skal slutføres i 2010 med en felles konferanse.

Museets fotokonservator og fotoarkivar har også forberedt utlån av 6 originalfotografier til den store Heinrich Kühn (1886-1944) utstillingen som skal åpne på Albertina, Kunst Museum Palais i Wien (Østerrike) 8. juni 2010 og senere vises på Musée d'Orsay, Paris. Museet har også produsert digitale filer av 5 av Kühns autokromer som det skal produseres faksimiler av til utstillingen. I den forbindelse var Albertinas fotokonservator på besøk for å gjennomgå museets samling av Kühn.

6. FORMIDLING

Preus museum er tilgjengelig for alle og holdt åpent tir-søn 12-17 hele året (bortsett fra ved utstillingsbytte). I juli hadde museet åpent alle dager. Museet hadde gratis omvisning for grupper (betaler kun inngangsbillett) og gratis omvisning hver søndag.

Museet hadde 11 338 besøkende i 2009, en nedgang på 4,2 % i forhold til 2008. Imidlertid holdt museet stengt i fem uker under gjenoppbyggingen av Sverre Fehns utstillingsarkitektur. Utstillingsprogrammet var også i 2009 bredt og med en rekke arrangementer. Det største var Fotografiets dag med over 1 100 besøkende.

Formidling rettet mot barn og unge

Museet vektlegger formidling til barn og unge og hadde i 2009 1494 skoleelever fordelt på 73 klasser på organisert besøk (2008: 2653), en nedgang på 43% i forhold til 2008. Museet holdt stengt i fem uker i oktober november, en periode mange skoleklasser vanligvis besøker museet. Museet har imidlertid hatt en relativ økning i antall enkeltbesøkende.

Preus museum fikk i 2007 tilkjent en gave fra Sparebankstiftelsen DnB NOR for oppbyggingen av Barnas fotoverksted, pålydende 350 000. Barnas fotoverksted skal inneholde analogt mørkerom, digitalt fotoverksted og fotoquiz på storskjerm. Museet har hatt en utfordring i å finne egnede lokaler til verkstedet, men i 2009 ble dette løst ved å flytte fotografier fra en midlertidig lagringsplass (jfr. samlingsforvaltning side 4) og dermed frigjøre plass til mørkerom for barna i "Det hvite hus". Mørkerommet ferdigstilles i januar 2010 og åpningen av verkstedet følger deretter. Barneverkstedet utgjør en viktig del av museets videre satsing på barn og unge, og på å få tilgang til Den kulturelle skolesekken.

Museet tilbyr dialogbaserte omvisninger tilpasset ulike alderstrinn, fra barnehagegrupper til videregående skoler. Elevene får i tillegg til omvisning også muligheten til å delta på ulike aktiviteter. De kan få et innblikk i hvordan lyset påvirker lysømfintlig materiale gjennom å lage såkalte solbilder. Her kan elevene legge ulike gjenstander eller negativer på et blått spesialpapir som blekes ut når det utsettes for UV-stråling.

I 2009 har vi også startet opp et prosjekt der skoleelever får mulighet til å bruket blikket på omgivelsene på en ny måte gjennom å fotografere konkrete oppgaver med museets klassesett med

digitalkameraer. Avslutningsvis skriver vi ut de bildene de velger, henger opp i en liten utstilling og samtaler om bildene de har tatt. I utstillingene bruker vi også bildekort som viser utsnitt av de utstilte bildene. Elevene skal så vandre rundt i galleriene og se nøye på bildene for å finne igjen "sitt" kort. På denne måten vil de observere langt mer av utstillingen enn de ville gjort uten kortene, og gjenkjennelseeffekten trer inn når vi starter omvisningen.

Den kulturelle skolesekken

Museet har i perioder betalt buss for å få skoleklasser til museet. Det viser seg at dette er et svært populært tiltak, da skolene selv ikke har økonomi til å betale transporten for slike utflukter. Flere av skolene som har vært på besøk, ønsker å ha et besøk på museet med omvisning og påfølgende verkstedoppgaver som et fast tilbud.

Museet på sin side mener det er viktig for skoleelevene å oppleve at kunst og kultur ikke bare kan oppleves i skolens gymsal, men at det også finnes et rikholdig tilbud i regionen. Preus museum er et nasjonalt museum, og elevene bør få muligheten til å oppleve kunst og fotografi i omgivelser som er skapt for dette formålet, sammen med dyktige formidlere. Museets utfordring er å få Den kulturelle skolesekken til å benytte seg av tilbudet vi har. At skolene ønsker å benytte seg av det, har de allerede vist.

I 2009 besøkte alle 8. klassene fra Horten kommune museet gjennom Den kulturelle skolesekken i Horten kommune. Arbeide rettet mot Den kulturelle spaserstokken ble også påbegynt.

Arrangementer

Museet holdt 19 faglige arrangementer i tillegg til en rekke åpne og lukkede omvisninger. De internasjonale foredragene under Fotografiets dag hadde tema amatørbilder og familiefotografi i anledning kulturminneåret.

Fotografiets dag

Fotografiets dag ble videreført i 2009, denne gang med temaet amatørfotografi. Festivalutstillinger var Lill-Ann Chepstow-Lusty med prosjektet "Gay Kids, et kunstprosjekt": å fremstille barndommen til homofile kvinner eller menn før den homofile identiteten var falt på plass. Chepstow-Lusty er en etablert fotokunstner og er også representert i Preus museums bildesamling.

Fotografiets dag er et samarbeidsprosjekt med de norske fotograforganisasjonene, og er et ledd i museets satsning på en større kontaktflate mot de ulike fotomiljøene. Arrangementet ble gjennomført for tredje gang 16. august 2009, og museet fortsetter satsingen i 2010. Fotografiets dag er museets best besøkte arrangement med over 1100 besøkende. Nytt av året og stor suksess var portfolievisning der museet raskt fylte de plasser som ble tilbudt.

Utstillinger

Museet viste i 2009 6 regulære utstillinger og 2 prosjektutstillinger. De egenproduserte utstillingene «Ingrid Book og Carina Hedén, Stedene selv – fotografiske arbeider 1988-2008», «Marius Engh, Verdens midtpunkt – Nye arbeider», «Søkelys – 8 kvinnelige fotografer fra samlingen» og «Kunsten å falle – Norsk performance og prosesskunst 1966-2009» var de viktigste satsningene. Kunsten å falle viste en viktig men glemt del av nyere norsk kunsthistorie – sett gjennom fotografiet.

I tillegg ble Sverre Fehns utstillingsarkitektur gjenoppført med utstillingen «En fotohistorie – fra Preus museums samlinger». Utstillingen åpnet i november og ble tatt godt imot både av presse og publikum. Med utgangspunkt i museets egen samling gir utstillingen et innblikk i fotografiets rikholdige historie.

Museet er opptatt av å eksponere samlingen utenfor Karljohansvern og lånte også i 2009 ut bilder fra samlingen. I perioden 3. oktober – 3. januar 2010 ble det lånt ut et stort verk til utstillingen *Ting forteller* i Lillehammer Kunstmuseum. 5264 besøkende så denne utstillingen. Utstillingen av fotografi fra Bauhausperioden og Charlie Chaplins kamera fra 1914 er fremdeles stilt ut på Horten kino.

Se vedlegg 2 og 3 for detaljert oversikt over utstillinger, arrangementer og publikasjoner i 2009

7. DIGITALT INNHOLD OG DIGITAL FORMIDLING

I billedsamlingen er det registrert 4105 fotografier i vår Primusbase (2534 med foto i posten). Det er totalt 5065 poster i Primus. 1105 fotografier er digitalisert og registrert siden i 2008.

I tillegg er det oppdatert 300 tidligere registreringer. Det ble også laget en overordnet arkivoversikt med beskrivelser og proveniens for de 27 privatarkivene Preus museum oppbevarer. Disse er også meldt til Fotoregistrene og er dermed søkbare på nett.

Siden samlingene i Preus Fotomuseum ved overdragelsen i 1995 langt fra var profesjonelt musealt ordnet og katalogisert, er det en viktig oppgave å registrere samlingene digitalt. Dette innebærer å identifisere i forhold til enkle lister, kartlegge proveniens, avfotografere og i mange tilfeller å ompakke og konservere.

Prioritering for digitalisering og katalogisering av samlingen skjer per dags dato i henhold til;

- utstillinger/prosjekter
- eksterne bestillinger
- aksesjon
- kjernesamlingen A til Å

Det meste av fotomaterialet i billedsamlingen er verk som ikke er falt i det fri. Det er derfor ikke satt en dato for lansering av museets primusbase på Digital Museum. Arbeidet med å klarere visning av katalogen på nett har vist seg å være tid- og ressurskrevende.

Med utgangspunkt i det pågående katalogiseringsprosjektet arbeides det imidlertid med å synliggjøre Preus museums samlinger på nett. Det er så langt skrevet 30 minibiografier som vil bli publisert på vår hjemmeside. Biografiene vil følges av et utvalg bilder fra den enkelte fotograf.

Preus museums langsiktige mål for digitalisering og digital formidling er å synliggjøre spesifikke aspekter ved fothistorien på nett - først og fremst teknologi, prosesshistorien og sjangerbetegnelser.

I denne sammenhengen har vi allerede vært i dialog med andre nasjonale institusjoner med et definert ansvar for fotografi. Et eksempel på et slikt prosjekt er utarbeidelsen av en fothistorisk tesaurus for enklere gjenfinning av digitalisert fotomateriale. Utarbeidelsen av en fothistorisk tesaurus er tenkt som et første ledd i et større prosjekt der to er å utvikle et nettsted for å gi barn, unge og andre en lettfattelig innfallsvinkel til fothistorien.

8. DELTAKELSE I NETTVERK

Preus museum er en konsolidert enhet innenfor det nasjonale museumsnettverket og leder ABM-nettverk for fotografi – Nasjonalt nettverk for bevaring og formidling av kulturhistorisk fotografi, med 28 deltakerinstitusjoner. I 2009 ble det arrangert et møte for deltakerne i prosjektet "Fotografiets barneår" og to konferanser for nettverkets medlemmer i samarbeid med Billedsamlingen ved Universitetsbiblioteket i Bergen 30-31. mars og med Norsk Teknisk Museum, Oslo i 21. september.

Fem ansatte ved museet deltok på ABM-utviklings Landskonferanse for fotobevaring i Balestrand i mai. Museet deltar også i Kunstnettverket, som ledes av Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

Preus museum deltar i arbeidet med en ny nasjonal innsamlingsplan for fotografi, initiert av Kontaktmøtet for nasjonale fotobevaringsinstitusjoner og ledet av ABM-utvikling.

9. IMMATERIELL KULTURARV

Det er blitt mer og mer tydelig at de analoge fotoprosessene begynner å gå over til å tilhøre vår immaterielle kulturarv som må tas vare på. Derfor ble det søkt Sparebankstiftelsen om støtte til Barnas

Fotoverksted der man kan formidle de historiske prosessene og la barn få oppleve hva et negativ er og hva de tidligere kjemiske prosessene innebar.

10. TILRETTELEGGING FOR PERSONER MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Museet er bygningsmessig godt tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne. Ledsagerbevis aksepteres.

11. KULTURELT MANGFOLD

Kulturelt mangfold er en naturlig del i museets planarbeid og er synlig i bredden i utstillings- og formidlings- virksomheten. Preus museum har ansatte med ulik nasjonal bakgrunn og vil også i framtiden ta hensyn til et mangfoldsperspektiv i rekrutteringen av nye medarbeidere.

Det er ikke bare det kulturelle mangfoldet som er viktig, men også mangfold i et videre perspektiv, som kjønn, alder, klasse, religion, etc. Preus museum forsøker å dekke et brett felt angående mangfoldsbegrepet.

12. TILTAK OG ERFARINGER FRA KULTURMINNEÅRET 2009

Fotografiets dag hadde tema amatørbilder og familiefotografi i anledning kulturminneåret. Familie- og øyeblikksbilder representerer noen av våre viktigste kulturminner. Produksjonen av egne historiefortellinger har eksistert siden fotografiets barndom, men først i de senere år har forskere, kunstnere og museer begynt å interessere seg for dette materialet. Denne utbredte "folkekunsten" er regulert av sosiale og estetiske rammer, samtidig som det har evnen til å formidle det individuelle.

13. BYGNINGSMESSIG VEDLIKEHOLD

Preus museum eier ingen bygninger, men har ansvar for innvendig vedlikehold. Museet har nå vært i drift i 9 år, og behovet for vedlikehold begynner å melde seg. Det arbeides med en vedlikeholdsplan.

14. LIKESTILLING

Preus museum hadde ved utgangen av året 2 menn og 11 kvinner ansatt i faste stillinger. Museet tar sikte på en likeverdig fordeling mellom kjønnene i fremtiden. Også lønnsmessig likeverd tilstrebes.

Horten, 24. mars 2010

Torill Rambjør
styreleder
(sign)

Einar Petterson
(sign)

Bente Molvig
(sign)

Lisabet Risa
(sign)

Rune Høiseth
(sign)

Monika Sjue
(sign)

Ingrid Nilsson
direktør
(sign)

VEDLEGG 1: TILVEKST OG UTLÅN I 2009

TILVEKST BILLEDSAMLINGEN

Fotograf/kunstner	Tittel/årstall	Akkvirert fra
Kjetil Skøien	5 fotografier Diafragma, 1992	Gave Kjetil Skøien
Dag Alveng	2 fotografier Det poetiske teater 3, 1981	Dag Alveng
Inghild Karlsen	13 fotografier Fugleskremser, 1983	Inghild Karlsen
Ukjent, Foto Schrøder	5 fotografier fra serien "I kveld è det dans" 16.-17.08.1958	Gave
Ukjent	Digitalt bearbeidet foto. bombenedslagene på verftet i Horten 23. februar 1945	Gave
Oscar Puschmann	Dptych. 5x2 fargefotografi fra serien Tilbakeblikk 1983-2005	Gave
Theodor Andersson	3 fotografier Hvalfangst i Grytviken Sør-Georgia. 1923-32.	Gave
Lund og Bresky	To visittkort	Gave
Ukjent	5 visittkort og et ferrotypi. ca. 1860-1900.	Gave
Jeannette Christensens	1 fargefotografi, Utent tittel, 1990.	Jeannette Christensens
Baktruppen	3 fotografier Super-Per 2003/2009, Fotsex 2000/2009, Baktruppen pusser Sonja Henies pokaler 1995/2009.	Baktruppen
Pierre Lionel Matte	3 C-print. I'll bring you home-Contemporary memory, Victor Linds 1998.	Victor Linds
Ukjent Dmitri Baltermants, Per Torgersen	Tre daguerreotypier fra Karl Kraft samlingen, ca. 1940-60. Et fotografi av Per Torgersen to fotografier av Dmitri Baltermants)	Gave Gave
Ann Christine Eek	40 fotografier fra Insiq Kosovo, 1976.	Gave
Andreas Heuch/ Jon Lundell	fotoinstallasjon fra prosjektet Hager 2003/2004.	Andreas Heuch
André Thorup	1 fotografi New Meaning/ Ny mening, ca 2001.	Ebba Moi
Irene Fremme	Ina Eriksen, Sky Safari 1 stk c-print, 1 stk. plansje, 1 stk veggobjekt	Ina Eriksen
Matias Faldbakken	1 inkjet Whomp! There it is! 2002 /2009.	Matias Faldbakken
Ukjent	4 plakater. Sørfinnset skole/the nord land, Geir Tore Holm, Søssa Jørgensen og Kamin Lertchaiprasert 2004-2009	Geir Tore Holm
Kristian Skylstad	4 inkjet fra Ivan Galuzin Performance "All apologies for stopping the World", 2007/2009	Ivan Galuzin
Henriette Berg- Thomassen	1 inkjet fra performance Løgner 1995/2009	Yngvild Færøy
Brita Olsson	7 inkjet "Lesson in the Art of Falling" 1969/2009	Brita Olsson
Bjørn Bjarre	2 inkjet "I Change Therefore I Am" 1995/2009.	Elisabeth Mathisen
Anders Støversten	1 inkjet Lambretta Tidskonsept I 1983 Installasjon/film 2009	Terje Uhrn
Anders Støversten	3 inkjet Lambretta Tidskonsept III 1985 Installasjon/film 2009	Terje Uhrn
Marius E. Hauge	3 inkjet I dragsuget av vår tids forførelse, Prerformance av Monica Winther, 2007	Marius E. Hauge
Mona Hansen Pedersen	2 c-print "Are you still my friend?" 1999	Geir Tore Holm
Jan Tore Jensen	5 inkjet Migrating Birds	Eivind Reierstad (Ane Lan)
Marianne Heier	1 c-print Cracking Concrete 2000/ 2005	Marianne Heier
D.O.R.	3 inkjet From Processology to Neo-Relationalism - Chaos to	D.O.R.

	Consensus, a Debate 2008 /2009	
Philippe Dutarte/ Ukjent	3 fotografier Bello, 3 fotografier Hausfrau og 11 fotografier Lady Charles and prince Diana	Wencke Fugelli Mühleisen
Mikkel McAlinden	1 fotografi, Kullfløyel (Black Vulva) 2006/2009	Tori Wrånes
Ukjent	12 inkjet. Diverse performance, 1992-2001	Tommy Olsson
Are Carlsen	6 inkjet fra forestillingen "Hva må gjøres?" 1998/2009	Camilla Martens
Willibald Storn	6 Inkjet, Coca Donald Samfunn ikke ta meg, UKS 1969.	Willibald Storn
Siv Nærø	26 c-print, Fotoinstallasjon fra performance ,Give Birth 1999.	John Øyvind Eggesbø
Bente Stokke	En boks med 10 fotografier farge og s/h. 1990 Prosess/installasjon, 1988-1995. Wall Curtain mfl.	Bente Stokke
Marianne Heske	19 s/h fotografier Gjerdeløa Tafjord-Paris. 1980	Marianne Heske
Tom Martinsen	1 fotografi (inkjet)	Preus Pro
Div. fotografer	4 kabintettkort, 12 visittkort, 5 portretter	Hanne Holm- Johnsen
Div. fotografer	3 Kabinettkort	Hanne Holm- Johnsen
Ragnar Mørk	1 120 film	Gave
Ukjent fotograf(er)	Album med 64 fotografier + 19 løse fotografier	Gave

TILVEKST TEKNISK SAMLING

Aksesjonsnummer	Beskrivelse	Akkvirert fra
2009:2	Diverse Kodak kameraer og utstyr	Gave
2009:3	Diverse kameraer og utstyr	Gave
2009:4	Diverse kameraer	Gave
2009:5	Forstørrelsesapparat	Gave
2009:6	Diverse kameraer og utstyr	Gave
2009:10	Diverse kameraer og utstyr	Gave
2009:11	Kamera med utstyr	Gave
2009:12	2 Kameraer og lysmåler	Gave
2009:13	Forstørrelsesapparat og kontaktkopieringsapparat	Gave
2009:41	Diverse kameraer og utstyr	Gave
2009:42	2 kameraer og diverse	Gave
2009:43	2 kameraer og blits	Gave
2009:44	Blits	Gave
2009:45	Kamera	Gave
2009:46	Kamera	Gave
2009:47	Diverse kameraer	Gave
2009:48	Diverse mørkeromsutstyr	Gave
2009:62	2 mobiltelefoner med kamera	Gave
2009:63	5 digitale bildeprosessorer	Gave
14.11.2009	Olympus Pen-1 digitalkamera	innkjøp

UTLÅN

Antall	Utstilling/Prosjekt	Lånetaker	Besøkende
1	Ting forteller	Lillehammer Kunstmuseum	5264

VEDLEGG 2: UTSTILLINGER, ARRANGEMENTER OG PUBLIKASJONER I 2009

UTSTILLINGER INTERNE

Periode	Program	Besøkende	Gj.snitt pr. dag
15.2-26.4.	Ingrid Book og Carina Hedén: Stedene Selv – Fotografiske arbeider 1988-2008	1567	24,5
15.2-26.4	Marius Engh: Verdens Midtpunkt – nye arbeider	1567	24,5
8.3-25.10.	Søkelys. Åtte kvinnelige fotografer fra Preus museums samlinger	*	
10.5-30.8.	Sommerutstillingen 2009. Regeneration – 50 unge fotografer fra hele verden	3856	37,8
	Fotofærdern	864	864
	Gay kids	3273	79,8
12.9-31.12.	Kunsten å falle – Norsk Performance og prosesskunst 1966-2009	3147	46,3
15.11.-31.12.	En fotohistorie.	*	

* Besøkstallet gjelder basisutstillinger og inngår i øvrige besøkstall i galleriene.

PUBLIKASJONER

Tittel	Forfatter/redaktør	Forlag
Changing Images; Miriam Bäckström og Joachim Koester	Forfatter/redactor: Jonas Ekeberg, Preus museum. Tekst: Jonas Ekeberg, Andreas Kreuger, Miriam Bäckström og Joachim Koester. 80 sider ISBN 987-82-996691	Preus museum
Stedene selv; Ingrid Book & Carina Hedén. Verdens Midtpunkt: Marius Engh	Forfatter/redaktør: Jonas Ekeberg, Preus museum Tekst: Jonas Ekeberg, Susanne Ø. Sæther. 80 sider. 987-82-996691-8-4	Preus museum
Kunsten å falle. Fotografier av Norsk performance og prosesskunst 1966-2009.	Forfatter/redaktør: Jonas Ekeberg. Tekst: Jonas Ekeberg, Philip Auslander, Henry M. Sayre, Camilla Jalving.	Preus museum

ARRANGEMENTER (foredrag, seminarer oa.)

Dato	Program	Deltakere
31.1.	Superlørdag. Tema: utstillingen 80 millioner bilder – Norsk kulturhistorisk fotografi. Omvisning v/ kuratorene Ekeberg (PM) og Østgaard Lund (NB). Boksingering i museumsbutikken. Fordrag i biblioteket: Historien bak utstillingen v/ kuratorene Ekeberg (PM) og Østgaard Lund (NB). Superlørdag betyr foredrag, omvisninger, betjent bibliotek og aktiviteter for barn.	47
15.2.	Utstillingsåpning Ingrid Book og Carina Hedén: Stedene Selv – Fotografiske arbeider 1988-2008. Kuratorsamtale. Gratis buss Oslo-Horten t/r.	147
1.3.	Supersøndag. Foredrag x 2 i biblioteket: Sjeldenheter i biblioteket v/ bibliotekar Torvill Solberg. Omvisning i utstillingen Stedene Selv v/ Book & Hedén.	51

8.3.	Utstillingsåpning Søkelys – åtte kvinnelige fotografer fra samlingen. Omvisning. Musikalsk innslag v/ jentebandet Lucy and The Red Stockings i anledning kvinnedagen. Gratis buss Oslo-Horten t/r.	206
5.4	Supersøndag. Foredrag stereofotografi ved Hanne Holm Johnsen	145
10.5.	Utstillingsåpning ReGeneration – 50 Photographers of Tomorrow. Åpning og omvisning v/ representanter fra produsent Musée de l'Elysée, Lausanne. Gratis buss Oslo-Horten t/r.	135
7.6.	Supersøndag. Tema: Hvordan ta, bruke og bevare digitale familieminne? Foredrag i biblioteket v/ Knut Førstund. Omvisning. Gratis buss Oslo-Horten t/r.	60
9.-12.6.	Workshop i fotokonservering: Identifisering og bevaring av fotografiske materialer.	10
13.6.	Fotofærderen. Utstilling med seilernes i Færderseilasens egne bilder fra seilasen. Samarbeide med Færderseilasen, KNS og bladet Seilas.	864
2.8.	Supersøndag. Tema: Med blikk på fotografiet. Foredrag i biblioteket: Det analoge fotografiet i en digital tid. Hvor blir fotografiet av? Kort innblikk, i viktige fotohistoriske perioder og oppfinnelser og ser på hvordan man har tatt vare på og organisert bevaringsarbeidet i Norge historisk. Noen råd om hvordan man bør tenke hvis man ikke vil miste sine egne familiebilder. V/ Hanne Holm-Johnsen, (PM). Omvisning i utstillingen ReGeneration. Supersøndag betyr foredrag, omvisninger, betjent bibliotek og aktiviteter for barn.	76
16.8.	Fotografiets dag årets fotofest med utstillinger, foredrag, musikk, konkurranser, ulike publikumsaktiviteter m.m. Samarbeid med de norske fotograforganisasjonene. Foredrag: Lill-Ann Chepstow-Lusty, Bera Ulstein Moseng (NO), <i>Gay Kids – kule barn som også finnes</i> . Christine Hansen (NO) Doktorstipendiat v Universitetet i Bergen, <i>Fotografiets dagligtale</i> . Mette Sandbye (DK) Lektor v Københavns Universitet, <i>Familiefotografi – privat eller kollektiv historie?</i> Elina Heikka (FI) Director, the Finnish Museum of Photography, <i>Your daughters and web galleries – mothers' confessions</i> . Fotokonservator Jens Gold: Vitenskapelig fotografi i 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet i Preus museums samling.	1100
12.9.	Utstillingsåpning Kunsten å falle – Fotografier av norsk performance og prosesskunst 1966-2009. Foredrag i biblioteket om Sørfinnset skole v/ Geir Tore Holm og Søsja Jørgensen. Omvisning v/ kuratorene Jonas Ekeberg og Elisabeth Byre. Gratis buss Oslo-Horten t/r.	205
11.9.	Seminar i samarbeide med Nasjonalbiblioteket og Fritt Ord. Tema: utstillingen Kunsten å falle – Fotografier av norsk performance og prosesskunst 1966-2009. Foredragsholdere: 1) Philip Auslander, professor, School of Literature, Communication and Culture, Georgia Institute of Technology, US. 2) Henry M. Sayre, distinguished professor of Art History at the Oregon State University, US. 3) Camilla Eeg-Tverbakk, Artistic director at the Norwegian theatre Academy, Østfold Univ. College. 4) Camilla Jalving, phd in art history, lecturer at the University of Copenhagen. 5) Marta Kuzma, director OCA. 6) Aeron Bergman, professor indigital media, sound and installation at the National Academy of Fine Art. Seminaret ble gjennomført i Fritt Ords lokaler i Oslo.	68
24.9.	Boklansering. Brit Connie Stuksrud: Marie Høeg – Et politisk portrett. Unipub forlag. Eva Klerck Gange (Nasjonalmuseet) hadde skrevet kapittelet <i>Marie Høeg og fotografiet</i> , illustrert med bilder fra museets samling.	50
4.10.	Supersøndag. Tema: Kunsten å falle. Foredrag i biblioteket om utstillingen v/ kurator Elisabeth Byre. Omvisning i utstillingen. Supersøndag betyr foredrag, omvisninger, betjent bibliotek og aktiviteter for barn.	58
14.11.	Føråpning. Invitasjon til spesielt inviterte gjester. Kanapeer og omvisning.	35
15.11.	Utstillingsåpning En fotohistorie. Kunstnerisk innslag v/ gitarduoen Duo Gvito. Omvisning.	195
20-21.22.	Workshop i fotokonservering for Institusjonsfotografenes forening v/	10

	fotokonservator Jens Gold.	
6.12.	Supersøndag. Tema: Arkitektur. Foredrag i biblioteket v/ seksjonsleder arkitektur ved Nasjonalmuseet. Norsk museumsarkitektur gjennom 160 år. Snapshots som illustrerer utviklingen fra 1860 til 2020. Supersøndag betyr foredrag, omvisninger, betjent bibliotek og aktiviteter for barn.	30
12-13.12.	Julemarked på Karljohansvern. Omvisninger, aktiviteter for barn på museet, salg av julegrøt i kafeen m.m.	1212

Museet holdt i tillegg en rekke åpne og lukkede omvisninger i løpet av året.

* Deltakere på faglige arrangementer er talt i besøksstatistikken for utstillinger.

VEDLEGG 3: EKSTERN FAGLIG AKTIVITET I 2009

EKSTERNE UTSTILLINGER PRODUSERT AV PREUS MUSEUM

Periode	Visningssted	Tittel	Besøkende
2009	Horten kino	Utstillingen av fotografi fra Bauhausperioden og Charlie Chaplins kamera fra 1914	

EKSTERNE ARRANGEMENTER (foredrag, seminarer oa.)

Dato	Program
15.1.	«Se og bli sett» Paneldebatt. Nasjonalbiblioteket med professor Peter Larsen, UiB, førsteamanuensis Aud Sissel Hoel, NTNU, og direktør Jonas Ekeberg, Preus museum. Debatten ble ledet av Harald Østgaard Lund, Nasjonalbiblioteket. Torsdag 15.januar kl. 19
24.1.	Direktør Jonas Ekeberg, foredrag «80 million pictures - Norwegian vernacular photography 1855-2005», Helsinki Photography Festival 2009, Symposium: Knowing Photographs
16.2.	Investigation of methods used to misrepresent the conditions and the age of Photographs; Contemporary Photographic and Imaging Processes - the Problem of Permanence and what can be done, Donau University Krems / Østerrike – Department of Applied Cultural Studies / Center for Image Science. v/ fotokonservator Jens Gold.
12-13.5.	Landskonferansen for fotobevaring, Balestrand. "Foto til folket - det digitale samfunnsoppdraget". Arr: ABM-U Fotoarkivar Hege Oulie: Innlegg om revideringen av ABM skrift # "Digitalisering av Fotosamlinger " "Foto til folket – det digitale samfunnsoppdraget. Direktør Jonas Ekeberg: Foredrag «De to fotohistoriene».
23.3.	Direktør Jonas Ekeberg: foredrag «Norwegian photography 360 degrees», Sentrum för fotografi, Stockholm
19.5.	Region- och Stadsarkivet, Göteborg. Fotoarkivar Hege Oulie: Forelesning om digitalisering
28.5.	Direktør Jonas Ekeberg: Opponent for doktorand Cecilia Grönberg (75% prosjektgjennomgang), Högskolan för fotografi och film, Göteborg
24.8.	Konservator Hanne Holm-Johnsen: Sensor for 2 masterstudenter ved Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo: Lene Hoem Røysum: Larry Clark og "Tulsa" og Lise Dahl: Et sannhetsvitne fra Nord? Rune Johansens fotografiet – mellom autentisitet og iscenesettelse.
12-13.10.	Resurrected Treasure, EØS prosjekt i samarbeid med det Tsjekiske kunst instituttet. <i>Workshop in Identification and Preservation of 19th and early 20th</i>

	<i>Century Photographic Materials</i> , Institute for Art History of the Academy of Science of the Czech Republic, Prague. v/ Fotokonservator Jens Gold
14-15.10.	Resurrected Treasure, EØS prosjekt i samarbeid med Art History of the Academy of Science of the Czech Republic, Prague. Fotoarkivar Hege Oulie og konservator Hanne Holm-Johnsen: ledet workshop/ holdt 2 innlegg hver.
17.12	Høgskolen i Vestfold. Kurs for studenter i pinholefotografering v/ Kirsti Fiskebøl

EKSTERNE ARTIKLER

Tittel	Beskrivelse
"Photograph conservation activities at the Preus Museum in Norway – Early Scientific Photography from the Prof. Dr. Albert Narath Collection at Preus Museum"	<i>ICOM Newsletter</i> , November 2009. (fotokonservator Jens Gold)
- "Tradisjon og fornyelse i kunstnerisk fotografi omkring 1900"	<i>Kunst og Kultur</i> nr. 3/2009 (konservator Holm-Johnsen, Hanne)